

**MTA Politikai Tudományok Intézete
Etnoregionális Kutatóközpont**

**MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpont
Dokumentum-füzetek 13.**

Boglár Lajos – Kovács Katalin

Magyar hagyományalkotás Brazíliában

**MTA Politikai Tudományok Intézete
Etnoregionális Kutatóközpont
Budapest, 1999.**

Dokumentum-füzeteinket azzal a céllal adjuk ki, hogy segítsék az új tudományos eredmények vitáit és terjedését. A publikációk a szerzők véleményét tartalmazzák, azokért maguk a szerzők vállalnak felelősséget. E tanulmányok megjelenését a szerző, az ELTE BTK Kulturális Antropológia Tanszéke, a Szimbiózis Alapítvány és az MTA Politikai Tudományok Intézetének segítségével tette lehetővé. Kiadásához az OTKA T 018210, valamint a T 022600 számú kutatási keret biztosított anyagi háttérrel.

© **Boglár Lajos – Kovács Katalin, Budapest, 1999.**

Sorozatszerkesztő: A.Gergely András

Kiadni, másolni csak a szerző engedélyével és az MTA Politikai Tudományok Intézetének hozzájárulásával lehet.

Tárgyszavak: szubkultúra, identitás, társadalomkutatás, magyarságkutatás, társadalmi magatartás, kultúratörténet, hungarológia, kulturális antropológia, helyi nyilvánosság, népszokás, földrajzi: Brazília.

ISSN 1417-2968
ISBN 963 9218 XX X

Kiadja:
az MTA Politikai Tudományok Intézete
Budapest, 1999.

TARTALOM

Bevezetés

A jelen eseményei

Az előzmények

Az első híradás

Az alapítók

Hogyan jutottak Brazíliába?

Hogyan jutottak a jaraguái földekre?

Dél-Brazília kolonizálása

A telepítés módja – a „Magyarok” patakja

Bővül a település: iskola, templom és szalon épül

Hogyan éltek a 80-as években?

Tanulságok

Mellékletek

Magyar pionírok a Santa Cruz (Jaraguázinho) temetőben

Néhány adat a lakosságról

Magyarlakta helyek lakosai

A Garibaldiba érkezett magyar emigránsok listája 1891-1897

Fesztivál sorrendek

Képaláírások

Bibliográfia

Boglár Lajos – Kovács Katalin
Magyar hagyományalkotás Brazíliában

Bevezetés

A múlt század 90-es éveiben több mint kétszázan vándoroltak ki Veszprémből Brazíliába, és telepedtek le a déli Santa Catarina állambeli Jaraguá do Sulban. Két esztendeje, pontosabban 1995. áprilisában a város kulturális titkárának kezdeményezésére többen összefogtak, hogy „ismerkedjenek” a magyar kultúrával. E mozgalom nyomában jártunk 1997. júliusában és augusztusában Brazíliában, a Magyar Mozgóképfelvételek Alapítvány támogatásával.

A jelen eseményei

A „leszármazottak” (az olasz elnevezés alapján *hungarézék*) közül néhányan „felfedezték”, dédszüleik Magyarországról vándoroltak ki. Hogy valamit megtudjanak az óhazáról, vagy hogy elmélyítsék ismereteiket, úgy gondolták: „élesszük” fel a magyar örökséget, első lépésként gyermekeik ismerjék meg a magyar táncokat. Tanácsért fordultak a São Paulóban működő Magyar Főkonzulátushoz és a Magyar Házhoz: egy portugálul beszélő személy aziránt érdeklődött, tudnának-e a városukba küldeni egy koreográfust?

São Paulóban három magyar néptáncgyűttes működik. A fiatalokból álló „Pántlika” és „Zrínyi”, valamint a felnőtteket tömörítő „Ropogós”. A kolónia vezetői csakhamar megszervezték, hogy a „Pántlika” táncgyűttes dinamikus vezetője, ifjabb Piller Gedeon és néhány táncosa, havonta kétszer leutazzon Jaraguára és megkezdje a táncoktatást (a kulturális misszió nem csekély önfeláldozással járt: Jaraguá 660 km-re van São Paulótól, és az elhanyagolt utak miatt igen lassú a közlekedés: a tánc oktatók tíz-tíz órát töltöttek úton).

Idézet Tóth László (1995) „A bűvópatak felszínre tör” című írásából:

„A személyes találkozás során kiderült, hogy a jaraguái magyar leszármazottak szeretnék megismerni és újra tanulni a magyar néptáncot, népzene, népszokásokat, megismerni a tipikus magyar ételeket, melyek apáik-nagyapáik szülőföldjét jellemzik. A megállapodást tett követte. Márciustól kezdve kéthetenként két népi táncos utazott le Jaraguára az ottani magyar származású fiataloknak néptánc kurzust tartani”.^{1 2}

Kezdetben 40-60 gyerek is jelentkezett, ebből 30 állandó taggal megalakult a „Dunántúl” Táncgyűttes (első próbáit videófelvétel őrzi). A táncosok szépen haladtak a tanulással így nagy sikerrel szerepeltek a két évvel ezelőtti V. és az 1997. évi VI. Dél-Amerikai Magyar Néptáncfesztiválon.

1995. július 27-én „Magyar napot” rendeztek Jaraguán, amelyre meghívták a São Pauló-i kolónia vezetőit is. Mivel előtte meg akartak ismerkedni a magyar konyha ízeivel is, ezért ugyancsak São Paulóból sütő-főző asszonyokat kértek, akik annak rendje és módja szerint le is utaztak, és vagy két tucatnyi jaraguái asszonyt avattak be a gulyásfőzés és a réteskészítés rejtelmeibe.

1996-ban Jaraguá do Sulban Balduino Raulino városi kulturális titkár irányításával megalakult a „Brazil-Magyar Egyesület”. Később az elnöki posztot Hilário Scheuer vette át. Az Egyesület szervezi jelenleg is a hétközi („kávéház”, „kártyaklub”, „bingó” stb.) összejöveteleket, és az ünnepeket.

Az Egyesületnek hivatalosan 85 tagja van, de Hilario Scheuer szerint legalább 1500-an vallják magukat magyar származásúaknak.³ Az utolsó, augusztus 20-i „Magyar nap” alkalmából vacsorával, néptáncval és bállal összekötött ünnepen több, mint hatszázan vettek részt.

¹ A cikk első sorai: „Az év elején (1995) több telefonhívás érkezett Jaraguá do Sulból São Paulóba, s azt akarták tudni, kivel lehetne érintkezésbe lépni, aki a magyar folklór területén tudna tanácsot adni..

² A szálak a Pántlika táncgyűttes agilis vezetőjének, ifj. Piller Gedeonnak a kezében futottak össze, aki elfogadta a jaraguái prefektúra meghívását és leutazott a városba, hogy a helyszínen lássa, mi is az igény, s mik a lehetőségek”

³ A „Notícia” című jaraguái újság (1997. július 25.) cikkéből: „Jelenleg feltehetően 1500 magyar leszármazott él a területen. Csak 25% él a városban, a többiek távolabbi kerületekben, mint Jaraguá 84, São Estevão, Jaraguázinho és Ribeirão Rodrigues”.

Az előzmények

Az első híradás

Idősebb Boglár Lajos 1928 és 1942 között vezette a São Pauló-i Magyar Királyi Konzulátust. A nemrég kiadott „Magyar világ Brazíliában – a múlt századtól 1942-ig” című kötetében (1997:85) a következőket olvashatjuk:

„Már magasan járt az égen a nap, amikor kocsink Jaraguá város közepén, a vasútállomás előtt megállt. Régi jó ismerősünk, Fischer Ferenc és fiai fogadtak és kalauzoltak a kis városban, majd pedig autón nekiindultunk az öreg magyarok telepeinek, amelyek Jaraguától, hegyes vidéken, olyan távolságra esnek, mint pl. Rákóczipfalva Bury városától kb. 15 km-re.

Útközben Fischer bácsi elmesélte, hogy talán már igaz sem lehet, ezelőtt mintegy ötven évvel felkerekedett egy csomó magyar Veszprém megye kicsiny falvaiból, és a kivándorlási ügynökök csábító hívogatását követve átkelt a nagy vízen, és mindjárt ugyanarra a helyre rakódott le, ahol most ivadékaik virágzó gazdálkodást folytatnak.

Amikor azonban a veszprémiek ideértek, hol volt akkor még Jaraugá városa! Jaraguából csak a csúnya magas hegyorom, a lakatlan vidék, és a barátságtalan őserdők voltak meg. Amint a partra szálló magyarok indián csónakokkal feleveztek a Jaraguá lábánál levő folyócskán, és ahol a vándorbotjukat letűzték, ott alakult a mai város”.

„Beszélgetés közben elértünk Szentháromságra, amint a vallásos nép az első telephelyet elnevezte. Az egyik jómódú gazda házában már messziről integettek felénk, és odaérve jó magyaros, erősen túl-a-dunai hanghordozással „Jó reggelt kívánok”-kal köszöntöttek. Ezt azért emelem ki, mert bizony a santa catarinai német környezetben évtizedek folyamán a derék veszprémi magyarjaink családi nyelve is elnémetesedett”.⁴

Az alapítók

A brazil történész, Silva több oldalt szentelt a magyar bevándorlóknak, többek között listákat közöl,⁵ és felsorolja az „első magyar pionírokat”, akiket Santa Cruz (Jaraguázinho) temetőben

⁴ Boglár Lajos id. (1997: 86): „Úgy láttam, mintha az asszony nép inkább megőrizte volna a nyelvét, mint a férfiak. Talán mert otthon dolgozhatott, míg a férfit az üzlet, a kifelé kényszerült érintkezés rávitte a német szóra. Persze a céltudatosan nacionalizáló törvények hatása alatt ma már a német telepesek is brazilul beszélnek”.

⁵ Az 1891-es jegyzékben a következő nevek olvashatók: José Scheuer, Joao Krumicker, José Reiser, Mathias Kleinhans, João Fodo, Michael Graf, Anton Eichinger, Johann Panstein, Johann Horthy, Josef Lescowicz, Emmerich Watzko, Emmerich Ruysam és João Trapp. Megjegyzi még a szerző, hogy Anton Ficher, Tal de Madel, Krüger, Pap, Jasch, Josef Banckardt, Krumm, Wage, Maas, Hertmingo, Orlow, Bohns, Ignatz Steinmacher, Johann Leutprecht, Steinke is részt vettek a kolonizációban, ami 1897-ig tartott. – A blumenau-i bevándorlók szállításával megbízott vezető senhor Luis Piazzera irányításával eljutottak a Garibaldi hegyláncához, ahol az Emigránsok Barakkja állt, a jelenlegi São Pedro de Garibaldi helyen. rögtön utána az emigráns elemeket [sic!] elosztották Jaraguázinho, Jaraguá-Alto és Jaraguá 84 földjén.

Silva (1975: 124): Nem minden magyar jött Brazíliába. Volt, aki Argentínában irtásos földet tudott venni hosszú lejáratú kölcsönre. De hasonlóról tudunk Uruguayban, Mexikóban és Kaliforniában. Azok a „hungarézék” talán az elkeseredés és a bátorság keveredésével megálltak a Garibaldi völgyének impozáns, szűz erdeinél, vagyis São Pedro de Garibaldiban, ahol egy hat kilométeres hegy vágta ketté az Ada folyót. Ott telkeket vásároltak, átlagban 200 méter széles bejáráttal az ösvények felett. Összesen 20-30 hektárnyi területen általában igen dombos, kristálytiszt vízű zuhatagok és patakokkal szabdaltnak területen.

Jaraguázinho vidékére 1891 körül érkeztek telepesek, Jaraguá 84 vidékére kis magyar csoportok is jöttek. Ennek a nemzetnek a bevándorlói a következő tisztások és patakok közelében telepedtek le: Corina, Rodriques, Jararaca, Wendelino, Fausta, Cacilda, Alice, Hungaros „Magyarok patakja”, Cascata, Pedras „Kövek patakja”.

helyeztek örök nyugalomba, név szerint Salomon János (1830-1922), Schmidt Gáspár (1845-1920), Peck Ferenc (1851-1929) és Horongosó Dániel (1844-1899).

Hogyan jutottak Brazíliába?

Fischer, jegyzetei alapján részletesen tájékoztat – portugál nyelven – a magyarok utazásáról.

Schmöckel (1987/VII/2531):

„A magyar emigránsok 1891. novemberének közepén indultak el Veszprémből (Magyarország) Bécsbe vonattal, ahol három napig maradtak. Ezt követően ugyancsak vonaton tovább folytatták az útjukat egy németországi kikötőig Brémáig, ahol 15 napot töltöttek egy szállodában. 1891. decemberének elején hajóztak ki Brémából a „Bremen-Leipzig” utasszállító hajóval, amely Lisszabont érintve Brazíliába indult. A karácsonyi ünnepeket a hajón, a nyílt tengeren ünnepelték.

Rio de Janeiróba 1892. januárjának elején, reggel érkeztek. Délután már átszálltak egy brazil gőzösre a „Desterróra”, amelynek úti célja Florianapolis volt. Annak idején ezt a területet Desterrónak nevezték. A hajó még néhány napig a szorosban maradt. Onnan átkerültek egy teherszállító hajóra, amelyet a Hoepcke cég bocsátott a rendelkezésükre egészen Itajaíig, hogy aztán újból áttegyék őket egy másik kis gőzösre, amelynek „Progresso” volt a neve. Ennek úti célja Blumenau volt. Itt az akkori Holetz szállodába helyezték el őket.

Hogyan jutottak a jaraguái földekre?

Blumenauból szekereken folytatták az útjukat az Ada folyóig. Onnan gyalog hatoltak keresztül a Szűz-erdőn, ösvényeket nyitva egészen Alto Garibaldiig. Később utat is készítettek a jaraguái Itapocú folyó partjáig. Ezt állami költségen egy bizonyos Moser úr irányításával végezték 1892-ben.

A magyar csoportot a következő családok alkották: Watzkó, Peng, Michel Peng, Joseph Madel, Grumiker, Leschowicz, Hordi, Bechel, Ersching, Ruysan, Tischner, Stenger, Schwarz, Steinmacher, Erhard, Panstein, Pinter, Steierlein”.

Később (1987/VIII/1-8) Schmöckel így folytatja:

„El lehet képzelni, milyen nehézségekkel járt, mire a magyarok berendezkedtek Jaraguán. Kezdetben a mindennapos szükségleteik beszerzését Itapocúzin hóban végezték, ahová csak a folyón keresztül juthattak el. Elindulván arról a pontról, amit addig *Jaraguá* 84-nek ismertek, a Jaraguá folyón – majd később az Itapocú folyón haladva, eljutottak a Gottlieb Stein egyik alvállalatához.

Keserves, rendkívüli megerőltető úton jutottak „álmaik földjére”. Az egyik telepes leszármazottja így beszéli el ezt a vándorutat:

„A 22 parasztcsaládból álló „szállítmány” a blumenau Emigránsok Barakkjából – asszonyokkal, gyerekekkel és szerszámokkal megrakott – szekereken haladt. Megálltak Pomeránosban, végül az Ada folyónál, ahol véget ért a szekérút. Utána hegymenet hat kilométert gyalogoltak, szakadékok és mély barlangok felett, amelyeket sötét és rejtelmes erdő borított”.

Az utolsó csoport a Molha pataknál kapott földet. Az első munkások az útépítésnél, a csatornaásásnál, hídfők- és hidak építésénél kaptak munkát. Ezekkel a munkákkal részben ki tudták fizetni a földet, amelyen berendezkedtek. A fizetés határideje öt esztendő volt, kamatok nélkül. Kemény volt a kezdet – írja Silva – csak a pionírok vetették alá magukat ilyen áldozatnak”.

Aki megnézi a Jaraguá do Sul térképét megállapíthatja, hogy valóságos Odisseiát járhattak úttörőink... sok folyón kellett átkelniük, megbirkózva az óriási vízmennyiséggel. Ma oly kevés a vizük, hogy a folyómeder köveit is látni lehet. Ezek a vizek valamikor hajózhatók voltak”.

Dél-Brazília kolonizálása

Többen, Piazza – Hübener, Pichetti, Silva – részletesen írnak a dél-brazíliai kolonizációs folyamatról, amely akkor vált rendszeressé, miután Brazília elszakadt az anyaországtól, Portugáliától. Már 1824-ben több brazíliai vidéken megjelentek európai családok.

1850-ben dr. Blumenau vezetésével egy német kolóniát alapítottak. Ez a város ma is az ő nevét viseli. A német telepítés főterülete az Itajai völgye, Cachoeira vidéke és Itapocú völgy északi pereme. Több történész egyetért abban, hogy a szóban forgó területen, Santa Catarinában a kormányzó „nagyon fontosnak” tartotta a betelepítést.⁶

A magyar vonatkozású adatokat ismét Fischer szolgáltatta, aki Schmökel (1987/VIII/8-14) szerint:

„Ahogyan nőtt az érkezők száma ceruzával a kezében Fischer Ferenc feljegyezte ezt az érdekes érkezési statisztikát, amely magyarokat, németeket és olaszokat is tartalmazott és ahogyan ezt a következők is mutatják. 1891-ben 230 magyar emigrált, 1892-ben 149, 1893-ban 156, 1895-ben 165, 1896-ban 706 személy”.⁷

---

⁶ Piazza-Hübener (1983:52): Mivel a tengerpartot, amelyet eredetileg azori-portugálok laktak, folyamatosan elnéptelenedett, a helyi kormányzat támogatta a betelepítést. Nemcsak németek, hanem olaszok és lengyelek is érkeztek. Az első olaszok Szardíniáról jöttek, és megalapították a Nova Italia nevű kolóniát. 1875 után megnőtt az olasz emigránsok száma és Itajai-Brusque környékén masszív földműves övezetet hoztak létre.

Pichetti (1970:113) A német településekről szólva megemlíti, hogy húsz évvel megalapítása után Blumenaunak már 6.000 lakosa volt, 92 gyára működött, legelőin 27.000 szarvasmarha legelt, és a lakóterületeket 30 km-nyi út szelte át. 1876-ban érkezett a vidékre egy belga ezredes, Jourdain, aki nagy szerepet játszott Santa Catarina kolonizálásában. Hatvan munkással érkezett, akikkel cukornádfeldolgozó és pálinkafőző üzemet létesített. 1881-ben szerződést kötött 50 000 hektárnyi földre az Itapocú partjainál, ahol a Hansa Társaság koncessziót. A belga céltudatos elképzeléseire utal, hogy 500 hektárt arra tartott fenn, hogy egy várost építsen az Itapocú és a Jaraguá folyók találkozásánál.

Két kolonizációs társasággal állapodott meg a kormány. A hamburgi Kolonizációs Társaság 1895-ben írt alá egy szerződést, melynek értelmében vállalta, hogy 6.000 telepest hoz be 15 év alatt – ennek eredményeként született meg Jaraguá városa az Itapocú folyó partjainál. Két évvel később a szerződést átadták a Hansa Kolonizációs Társaságnak, amely addigra 170. 000 hektárnyi földet osztott szét.

Jourdain szavai: „Fiúk! Én itt egy nagy cukorgyárat akarok alapítani. Ez a föld Brazília nagy jövője!!!”

⁷ Schmökel (1987) írja: a kutatás során kiderült kimutatta a jaraguái úton mely családok, és milyen sorrendben jutottak földhöz: Georg Binder, Jakob Stenger, Michael Graf, Ignaz Wasch, Joseph Beck, Georg Wasch, Lorenz Peng, Johann Hardi, Joseph Lescowicz, özv. Ottilia Trapp, Georg Steinmacher, Joseph Madl, özv. Éva Fix, Emerich Watzko, Martin Klunhans, ifj. Mathias Reiser, Johan Papp, id. Matias Reiser, Anton Fischer, Johan Fodi, Karl Illes, Maraus Karsten, Joseph Scheuer, Emerich Ruysam, Johan Butschardt – Franz Fischer, Joseph Bankhardt, Johan Nepomuceno Leutprecht, Anton Eichinger, Joseph Krumecker, Johan Krumecker, Johan Panstein, Johan Vagi, Gabriel Lescowicz. A „Magyarok” patakjánál pedig a következők: Johan Keller, Johan Salamon, Valentin Leitold, Johan Haztel, Prof. Stephan Stöckle, Andreas Kramel, Joseph Steierlein, Johan Ernhafer, Johan Kiss, özv. Anna Kirsthen, Johan Barkhardt, Franz Schwarz és Lajos Todt... A „Kövek” patakjánál a következők kaptak földet: Gabriel Maretei, Michael Gatscher, Florian Spies, Joseph Leitoldt, J. Lann, J. Beckel, Michael Leithold, Franz Stellerloinid, Joseph Bokor, Ferdinand Koller, José Heiter, J. Koch, J. Schogor és Emerich Stenger.

Fischer Ferenc az archív adatok szerint egyike volt azoknak a jelentős személyeknek, akik a földek elfoglalásában, demarkálásában közreműködtek a mai Garibaldi vidékén. Az egész mostani Jaraguá do Sul dombos vidék, kivéve az Itapocú és a Jaraguá völgyét. Az 1930-as években kidolgozott térképen a Garibaldi hegylanc vidékén a betelepítés kívülről befelé haladt, a jelenlegi kerületben az Ada és a Rodeio folyón át, és az akkori Itapocú terület folyói mentén. Ezen a területen a régi térkép tizenhat, bővizű, néhol hajózható folyót és patakot jelöl, többek között a Magyarok (Hungaros) patakját.

A telepítés módja – a „Magyarok” patakja

Piazza és Hübener (1983) szerint a jaraguái kolónia a föld elfoglalásának új formája volt, hiszen a betelepítés egyúttal új falvak megalapítását is jelentette. A falvak többnyire folyók megalapítását is jelentette. A falvak többnyire folyók, patakok közelében létesültek: az egyik patak neve manapság is Ribeirao dos Húngaros, azaz a magyarok patakja), ahogyan egy századelejei térképen is szerepel.

Silva (1975:112) a következőket írja a „Jaraguá 84” nevű kolónia kialakulásáról:

„A Jaraguá 84 területen lévő és a Santa Trindade (Szentháromság) nevű helység 65. és 110. telkei között a Krüger Henrique által 1901. június 24-ei keltezésű térképen kihangsúlyozzák azokat a telkeket, amelyek a kolónia és az állam (Santa Catarina) kormánya által kijelölt földjei voltak a Jaraguá folyó jobb partján, mégpedig a Pedras (kövek) és a Hungaros (magyarok), illetve a Cascatas (zuhatag) nevű patakok között.

Az állami földek jegyzékén tizenhárman szerepelnek, azok, akik Luis Piazzera első szállítmányával érkeztek, a mai São Pedro de Garibaldi nevű helyen felépített barakkig”.⁸

---

⁸ Néhány korabeli adatot közöl Stulzer (1973: 190-191, 208), amelyből megtudhatjuk hány magyar származású egyént tartottak nyilván. 1875-1895 között Szent. Istvánban 61 család élt 314 lélek, Szentháromság területén 56 család, 315 lélek. 1900-ban Szent István 50 család, 200 lélek, Szentháromság 60 család, 240 lélek. 1910-ben Szent István 60 család, 175 fő, Szentháromság, 33 család 98 fő.

További adatokkal szolgál Stulzer, aki egy kérdések és válaszok szempontjából tanulságos kérdőívet közöl valószínűleg a tízes évekből:

I. A magyaroknak (Ungaros) hány kápolnája található Jaraguá területén?

Négy, és pedig:

1. Garibaldi folyó – 2 család.
2. Szent István (No. 30.) -70 család.
3. Szentháromság (No. 80.) – 45 család.
4. Molha folyó – 20 család.

(a telekhivatal szerinti számok)

II. A kápolnák állapota?

Majd mindegyik magánkézben.

III. Hány magyar telepes van?

Hozzávetőleg 160 család.

IV. Mélységesen katolikusok?

Kevésbé.

V. Magyarul, vagy más nyelven beszélnek?

Beszélnek németül és magyarul.

VI. Évente hányszor látogatják a papok a kápolnát?

Évente hatszor.

VII. Milyen nyelven prédikálnak a papok?

Németül.

VIII. Hány gyónás történik évente?

800-1000.

IX. Kifejezték óhajukat, hogy nemzeti, azaz brazil legyen a papjuk?

Sosem fejezték ki ezt a vágyukat.

X. El tudják tartani papjukat?

Nem tudják.

XI. Az olaszoknak hány kápolnája van a környéken?

Csak kettő.

XII. Hány család él ott?

70-80.

XIII. Hány más nemzetiségű katolikus család él ott?

Körülbelül 100, köztük német, olasz, lengyel és brazil.

Bővül a település: iskola, templom és szalon épül

A rendkívüli nehézségek ellenére, alighogy berendezkedtek, még ha igen kezdetlegesen is, azonnal elkezdtek szervezkedni, hogy megoldják a legfontosabbnak tartott problémáikat: éspedig egy templom építését a híveknek, és egy iskolát a gyerekeknek.

1891. és 1899. között működött a Katolikus Iskolaegylet, amely nagy nehézségek ellenére, 1900-ra felépített egy iskolát, amely 1901-től működött. Az első órákat Stephan Stöckle tartotta. A Jaraguá I. Katolikus Iskolaegylet hosszú ideig, pontosan 1922. júniusáig működött (bár az első világháború idején nem tudott teljes intenzitással tevékenykedni).

Ezt a portugál nyelvű iskolát a magyarok kezdeményezésére alapították. Nyilvánvaló, hogy az új generációnak a brazíliai társadalmi környezethez kellett alkalmazkodnia – német tudásuk emellett lehetővé tette, hogy a környékbeli, többévi újvilági tartózkodása alatt vagyona és befolyásra szert tett németajkúakkal (akik gyakran munkaadójuk volt) megfelelő kapcsolatot tarthassanak fenn.

Az Iskolaegylet szervezésében két kápolna épült: a Jaraguá folyó két oldalán. A katolikus egyesületek vallási gondozását franciskánus papok vállalták. A húszas évek elején lebontották az első kápolnát, a területén köztemető létesült. Azután 1922-ben megépült a Santo Estevao (Szent István) települése a hasonló nevű templom egy különlegességgel, amelyről Pillerné T. Éva számol be érzékletesen a Brazíliai Magyar Hírlapban (1995):

„Egy dombocska tetején állt a meglepően nagy, magastornyú fehértemplom... Előremegyek az oltárhoz. Két-két szobor van az oltáron... egészen magasan középen az oltár felett ott áll Szent István a magyar koronával a fején, egy nagy széles pallosra támaszkodva..., zöld ruhában van, rajta egy palást, ami belül fehér és kívül piros. Bajusza is van és szakáll, akárcsak az iskolai történelemlépekben”.

A telepesek nem feledkeztek meg szabadidejük eltöltéséről, a szórakozásról sem. 1900. körül megalapították az „Osztrák-Magyar Egyesületet” azzal a céllal, hogy a „barátságot erősítse, dolgozzon a részvevők egységén”. Manapság a templomok mellett áll egy nagyméretű, több száz ember befogadására alkalmas deszkaépítmény, azaz barakk, amelynek „salão” (szalon) a neve.

Az idő tájt a jaraguáiak Fischer kereskedő házában szalonjában rendeztek összejöveleket, ahol „nem hiányzott a kártyajáték, a folklór táncok és mindenféle egyéb művészi megnyilvánulás”.

Az első világháború idején megszűnt ez a fajta társadalmi élet, ahogyan az Iskolaegylet is csökkentette tevékenységét, hogy aztán 1923-ban végleg megszűnjön. Rövidesen megalapítottak egy kerületi iskolát. A Társaság ekkor nekifogott, hogy felépítsen egy új templomot.

Tudnunk kell, hogy a második világháború kezdetéig a kerület megbízottja rendszeresen kapott Magyarországról könyveket és újságokat. A jaraguái magyar kolóniát többször meglátogatták a magyar kormány megbízottjai is, így 1908-ban a királyi konzul, majd 1940-ben és 1941-ben Boglár konzul, utóbbi a frissen kinevezett nagykövettel, ifjabb Horthy Miklóssal.

Hogyan éltek a 80-as években?

Fischer adataira és saját megfigyeléseire támaszkodva írja Schmöckel (1987/VIII: 22-28) a következőket: „A magyar közösség tagjai békeszeretőek, és rendezett viszonyok között élnek: többségük földműves, de van, aki fűrésztelepen vagy asztalosműhelyben dolgozik. Volt, aki magasabbra tudott törni, és ipari vállalkozásba fogott”. A földművelés háttérbe szorult, megindult az iparosodás, a fiatalok inkább az iparban vagy a kereskedelemben kerestek munkát.

Nemcsak a megélhetési körülmények alakultak át. Schmöckel így ír: „Ma a dolgok megváltoztak, bár a vallási ünnepeken, amelyeket különböző közösségek rendeznek, még uralkodik a magyar vagy ‘hungaréz’ szellem, ahogyan itt magukat nevezik a Magyarföldről származó emberek.⁹ A táplálkozás bőséges, a túrós vagy a káposztás, illetve a mogyorós Strudel az egyik specialitása a vidéknek, mint ahogyan a kacsa, a csirke vagy a churasco (lacipecsenye).¹⁰

Az esküvőkön, amelyek mindig nagyon vidámak, a palackokat színes szalaggal díszítik. A hangulat növelésére ezeket kézzel kézre adják”.¹¹

---

⁹ Schmöckel (1987/VIII:8-14): „Léteznek még fényképek az emigráns magyaroknál, ami az újabb nemzedéknek ideát adhat arról, miként éltek ősük, amikor az első városi kerületet meg akarták építeni Ninow földjén, Szent Istvánban. Ez a katolikus és az evangélikus egyházközségekhez tartozó telkeken jött volna létre, a Cacilda patak torkolatánál, ahol Georg Wolf impozáns építménye állt. Ott rendezték a hagyományos összejöveteleiket a helybéliek, akik teljes népviseletben jelentek meg, a legrafináltabb stílusú ruhákban, amelyet az elhagyott Európában hordtak”.

¹⁰ Silva (1975) ír a táplálkozásról és a lakodalmi szokásokról is: „A malomban örölt kukoricaliszt vastagjából az olaszok polentát készítettek. A finomlisztből a németek és a magyarok levest és egy pudingfélét főztek. Ismét megkapták az egyedülálló kukusterz-et (kukoricalisztet), amelyet sóval ettek és amely az öregeket a búzára emlékeztette, amit a magyar vidéken ettek. Ültettek, a föld adott és arattak. De hova helyezték? Az asszonyok és a lányok mentek a malomba a kukoricalisztért az Ada folyón át. Wendelin Schmidt tanár úr, az öreg Gáspár fia, aki magisztere volt Santa Cruz önálló iskolájának elmondta, hogyan készítették a „hungaréz” asszonyok ételeiket a Garibaldiba vivő vándorlás idejében. Ismerték a kenyér ízét? Hogyan? Fogták a kukoricalisztet, elkészítették a masszát, reszelt burgonyával kelesztették, ízesítették zsírral, cukorral és sóval. A masszát aztán becsavarták caeté-levébe, a vert padlóra fektették, majd parázzsal és hamuval borították. A hőre szükség volt, hogy a broa, azaz a mindennapi kenyér megsüljön. Később megismerték és termesztették a helyi gumós növényeket, az édesmaniókát, az édesburgonyát, a tárót, a jamot, anagaritót, és a taiát. A dugványokat az Ada folyónál élő, Pomerániából idetelepedett földművesektől szereztek be. Azt a vidéket, amelyet egykor áthatolhatatlan szűz erdő borított, ügyesen és nagy szeretettel kolonizálták a bátor, pionír családok.

¹¹ Schmöckel 1987 (VII: 25-31).

Tanulságok

Az eddigi braziliai kutatást nem tekintjük többnek, mint terepszemlének, amely előkészít egy hosszabb és alaposabb vizsgálatot. Remélhetőleg 1998-ban sor kerülhet a terepmunkára.

Addig is szeretnénk azonban felhívni a figyelmet néhány tanulságos szempontra:

A mozgalom kezdeményezői annyit tudtak, hogy ők Magyarországról származtak, és ezért kézenfekvőnek tűnt, ha már identitáskeresés, az legyen magyar. De valóban, mit tudhattak Magyarországról s arról, mi a magyar hagyomány?¹²

Többeket megkérdeztünk mit tudnak az óhazáról? Egyöntetűen megállapítható, hogy szinte semmit: Magyarország földrajza, történelme, kultúrája ismeretlen számukra. Volt olyan – 80 év feletti – beszélgetőtársunk, akinek az édesanyja esténként a magyar nyelvű bibliából olvasott fel, de az illető, aki hungarézének nevezte magát, nem tudta pontosan honnan származott, sőt aziránt érdeklődött, mi a neve annak „az országnak, amely Ausztria és Magyarország között van, és ahol svábok laknak”? (Pillerné T. Évától tudjuk, hogy meg kellett mutatnia Európa térképén, hol található Magyarország).

Ami a nyelvet illeti féltünk, hogy Jaraguá do Sulban és környékén, ahol állítólag ezer-ötszázan vallják magukat magyar bevándorlók leszármazottainak, senki sem beszél magyarul. A negyvenes évek elején Boglár konzul még magyarul beszélt a magyarok lakta falvakban, igaz, megjegyzi, hogy már csak inkább az asszonyokkal (elsőszámú kapcsolatával, Fischer úrral is németnyelvű levelezést folytatott).

Több tucatnyi emberrel beszéltünk, de csak ketten tudtak felidézni magyar szavakat (az egyikük néhány számot ismert, másikuk pedig egy fél káromkodást: „hogya a kutya bassza...”).

Olvashattuk, hogy a bevándorlást követően, magyar telepesek kezdeményezésére alapítottak iskolát, hogy a magyarok gyermekei mihamarabb megtanulják a befogadó ország nyelvét, a portugált. Az is nyilvánvaló, hogy a szóban forgó területen a német kolonizáció volt a legerősebb. Ennek következményei manapság is megfigyelhetők, hiszen az ipar és kereskedelem jelentős része németajkúak kezében van, és mivel a német kolonizáció megelőzte a magyart, egészen természetes volt, hogy a Stengerek és Scheuerek német nyelvismeretük megőrzését életszükségletnek tartották. A nyelvi téveszmék közé tartozik, amit Tóth László jegyzett fel, és pedig, hogy egyes idősebb jaraguáiak szerint a magyar csak egy nyelvjárása a németnek.

A németajkú környezethez való alkalmazkodásra egy apró példa a Vas család névváltoztatása – Vas a német fonetika szerint „fász”, ami nyilván sérthette a magyarul is értő füleket: ezért lett – az iratok tanúsága szerint – a Vusból először Vasch, majd Wasch.

A „hagyományok” kérdéséről: bátran elmondhatjuk, legalább is az eddigi felmérések szerint, hogy nincsen kitapintható „magyar” hagyomány, a Shils (1987:30) által megfogalmazott legegyszerűbb **traditum** sem. Amikor telefonon São Paulóból koreográfust kértek, a mögött az az egyszerű tény húzódnak meg (amit Jaraguá egykori kulturális titkára is megfogalmazott), hogy „a németeknek, az olaszoknak vannak táncos ünnepeik, nekünk miért nincs?” A „nekünk” kifejezés jelzi valamiféle identitáskeresés kezdetét: kellett lennie valaminek, ami megkülönbözteti „őket” a német és olasz származású környezettől.

Jelen voltunk, amikor a Brazil-Magyar Egyesület elnöke, Hilárió Scheuer nyilatkozott a helyi „A Notícia” című lap újságírójának (a cikk címe is sokat jelentő: „Magyarok visszaszerzik történelmüket”). Igen tanulságos, milyen etnikai jellegzetességeket tart az elnök relevánsnak.

„Hilárió emlékeztet arra, hogy a területet kolonizáló három etnikumnak vannak saját jellegzetességei. Szerinte pl. a magyar ételek csípősebbek. A zenét elsősorban húros hangsze-

¹² Shils (1987:32) „A hagyomány – a jelenben élő múlt, amely legalább annyira a jelen része, mint bármilyen újdonság”.

reken adják elő, míg a németek inkább a harmonikát használják, az olaszok pedig főleg énekelnek”.

Az ételeket illetően elsőnek a „Strudelről” szól, s azt mondja: „Sokan azt hiszik, hogy német étel, holott teljes mértékben magyar, biztosít minket Scheuer. A táncnak sincsen semmi köze a német és olasz táncok lépéseikhez és koreográfiájához, garantálja. Mi inkább a tenyerünket használjuk, magyarázza, és emlékeztet egy sajátosságra is: minden magyar katolikus, a legfőbb szentjük, Szent István, ő volt az első király, akit 1000-ben megkoronáztak, aki elhagyta a nomád jellegzetességeket, és felvette a katolicizmust, mint Magyarország hivatalos vallását”.

Nem kívánunk a nyilatkozat minden tartalmi részletével foglalkozni, hiszen a hagyományalkotás meglehetősen törekeny szakaszát élük, de megemlíteném Hobsbawm (1988:179) megjegyzését a szokások felülről lefelé történő „szivárgásáról”, és egyúttal Löfgrennek (1988:163) megszívlelendő gondolatait:

„Egy többé-kevésbé mitologikus népi kultúrát elit kultúrává változtattak és így a „nemzeti kultúrát” szinte „visszafejlesztették” a népre...”. Az elemzésnél figyelembe kellene vennünk Bíró Zoltán szavait is a közösségek létrehozásának kétféle igényéről. Bíró (1987:46) „Az egyik ‘lentől’, spontán úton próbál olyan közösségeket létrehozni, amelynek a működést biztosító nyelvezete részben vagy egészében a népi kultúra elemeiből áll össze, míg a másik igény nyomán ‘fentről’, adminisztratív úton érkeznek olyan készletések, amelyek hasonló jellegű közösségeket kívánnak megteremteni”.

Tekintettel arra, hogy az interjúkon kívül a jaraguáiak megfigyelésével szereztük a legtöbb információt, arra törekedtünk, hogy az augusztusi „magyar napot” járjuk körül a leg-részletesebben.

Az első, amit megfigyeltünk, hogy szervezet van a mozgalom mögött, hiszen az ünnepeket előkészítő bizottságban negyvennél több ember működött, és mindenki pontosan ismerte és hajtotta végre a feladatát. Mivel a táncünnepe mellett vagy ötszáz fizető vendégnek „magyar” vacsorát is felszolgáltak, érdekelt, miként valósult meg a két évvel ezelőtti oktatás. 1995-ben tanították meg ugyanis a São Paulóból érkezett magyar asszonyok a helybelieket magyar ételek készítésére – addig nem is igen volt fogalmuk a magyar fogásokról.

Ebből a szempontból is tanulságos a Brazil-Magyar Egyesület elnökének a nyilatkozata – Silvia Pinter újságírósnak – a tipikus magyar ételekről: „A legfontosabb és a magyarok által csodált fogások a következők: Paprika (szárított és őrölt piros paprika), gulyás (leves marhahúsból burgonyával és sok fűszerrel), és a Veszprém (kacsa vörös káposztával), Később még hozzáteszi, hogy „kedvelt ital a bor (különösen a tokaji), és a gyümölcspálinka”.

Érdekelt, miként alkalmazták a helyi viszonyokhoz a tanultakat? A törekvés a továbbadásra nyilvánvaló volt, de a tanultakat kiegészítették a helyi ízlésnek megfelelően. Így például köretként maniókát és édesburgonyát tálaltak fel. Egyik ételhez sem használtak paprikát, mondván az nekik „túl csípős”. Meg kell jegyeznünk, Jaraguá több üzletét is végigjártuk a főzéshez szükséges paprikáért, végül hosszas keresés után találtunk egy német kiszerelésű, „gulyáshoz ajánlott”, édespaprikát tartalmazó üveget.

Ami a néptáncot illeti, pontosabban azt az elképzelést, hogy az etnikai ünnepek velejárója a tánc és a muzsika, jelzik a korai leírások is. Ezekből kiderül, hogy a templomok mellett épült barakkszerű szalonokban már a kolonizáció kezdetén is rendeztek táncos mulatságokat. Hogy ma egy saját néptáncra alapított ünnepség létrejöhesse, keresniük kellett valamilyen etnikai fogódzót. Ez egyrészt egy mitikus, népi kultúra-elképzelésből fakadt, másrészt a többi etnikum ünnepségei által sugallt ideából, amely szerint a néptáncsal kell kezdeni az ismerkedést azzal, amit saját vagy őseik magyar kultúrájának tartanak.

Láttuk eddig, hogy milyen nyelvi, zenei és táplálkozási jellegzetességeket tartanak számon a jaraguái magyarok. Egyéb etnográfiai specifikumra a terepfelmérés során nem

bukkantunk. Silva és Schmöckel leírásaiból igen csekély etnográfiai konkrétumot – mint például népviseletes táncmulatságok, lakodalmi szokások, tipikus ételek, stb. – tudunk kihámozni.¹³ Amikor Silva és Schmöckel azt írják, hogy „régén” és „egykor”, akkor sajnos nem igen tudunk korszakolni, azaz nem tudjuk világosan megállapítani, mikor koptak ki a hungarézék gyakorlatából az említett „szokások”. Bizonyos, hogy a nyelvi adaptációhoz hasonlóan kulturálisan is szükség volt az alkalmazkodásra, különösen a II. világháború alatt és után, hiszen Magyarország, mint a tengelyhatalmak csatlósa 1941-ben hadat üzent Brazíliának. Így nyilvánvaló volt, hogy – ahogyan ez São Paulóban is történt – megszűntek magyar szervezetek, bezártak iskolákat és más intézményeket.

Hogy egy néptánchoz kötődő saját ünnepség szerveződjön, keresniük kellett valamilyen etnikai fogódzót, ami egyrészt egy mitikus, népi kultúra elképzelésből fakadt, másrészt különbözött a többi etnikum (német, olasz) hasonló rendezvényeitől – legalább is formailag! Ez egyébként olyan kérdés, amelyet a következőkben kívánunk vizsgálni, hiszen még nem világos, milyen tartalmak kötődhetnek a „magyar” ünnephez. Annyi bizonyos, hogy a helyiek azonosulni kívánnak ezzel a jelenség-együttessel, amely szukcesszíve megjelenő szimbólumaival, hagyományteremtővé válhat (ld. Bausinger 1993:29, 255). Bár a jaraguáiak, a többi etnikai csoport néptáncos-zenés összejövetelei sugallták az ideát, hogy a néptáncsal kell kezdeni az ismerkedést azzal, amit saját vagy őseik magyar kultúrájának tartottak és tartanak, de azt is

---

¹³ Silva (1975:375) A lakodalom. Jaraguá koloniális vidékén voltak korszakok, amikor a telepesek egyáltalán nem használtak motorizált járműveket. A közlekedési eszköz a szekér volt és ritkán a trole, de azt is csak a jó módúak használták. Ezek a járművek amikor esküvői menetet szállítottak, fel voltak díszítve pálmalevelekkel, fonott levelekkel. A szekereket színes szalagokkal és mindenféle virággal vonták be a. Amikor a lakodalmi menet elhaladt dudák hangjával és latin eredetű tűzijátékokkal búcsúztatták az ifjú párt. A tűzijáték és a dudálás az európai népek szokása volt, különösen Pomeránia és az alsó Rajna lakói között.

Itt a koloniális stílusú házasság megvalósítása előtt a családok küldöncöket küldtek szét gyalog, vagy lóháton, hogy meghívják a különböző családokat a lagziba. A hírnökök fiúk és lányok is lehetnek, akik szépen felöltöztek, feldíszítették magukat, mellükre virágokat, szalagokat helyeztek. A meghívott családok ilyenkor megvendégelték a hírhozókat, akik serkentő verseket mondtak a meghívottaknak. Amíg a lakodalmi menet elindult a polgári és egyházi esketés helyszínére, az ifjú pár szülei előkészítették a lakodalmat. Az attól függött, hogy az evés-ivásra hány embert hívtak meg. A meghívottak sohasem panaszkodtak az ilyen fogások után.

Még manapság is előfordul egy érdekes játék: a férfirokonok közül valaki körbead egy új éjjeliedényt, amelybe fehér bort töltöttek melynek felszínén kis virslik úszkálnak. Kötelezően minden férfi kortyol belőle és kivesz egy virslit.

A megmaradt finomságokat általában szétosztották a meghívottak, a főzőasszonyok és a közeli rokonok között. Amikor az ifjú házasság megérkezett a tanúk kíséretében már minden készen állt. Először a családtagok, barátok és rokonok üdvözölték az érkezőket nagy gesztusokkal és könnyes mosollyal. Szokás volt, hogy a meghívottakat zenészek fogadták és a szerint, hogy hogyan ismerték a muzsikát, teljesítették a vendégek kívánságait. Közben mondókákkal és éljenezésekkel fokozták a hangulatot.

A hungarézék szokása volt az is, hogy mialatt az ifjú pár a meghívottakkal az első vacsorát fogyasztotta, ellopták a menyasszony cipőjét. A tanúk számára, akik általában a pár mellett ültek ez kritikus pillanat volt, hiszen a lopást csak az követhette el, aki az asztal alatt kúszva megközelítette és meglazította a cipőt, megkönnyítve ezzel a lopást. Ez többnyire akkor történt, amikor a szakácsok vagy szónokok hangoskodásukkal megzavarták az étkezést, megkönnyítve ezzel az újdonsült mátká cipőjének az eltolvajlását.

Az egyik meghívottnak meg kellett becsülnie az elloptott cipő értékét és a vigyázatlan tanúknak ki kellett fizetni a kárt.

Az étlapokon az ételek a bevándorlók szokásai szerint álltak össze. A magyar nép, amely még manapság is ezt a szokást folytatja ízletes ételek elkészítésével jeleskedett. Különösen a híressé vált Strudel-lel (rétes), polaschinkával (palacsinta), „Zerrissenehosen-nel” és a szárnyasok húsból készített levessel, amely, a balkáni vidékek híres fűszerével, a paprikával készült. Silva (337) a temetkezési szokásokról is ír: A felső Jaraguázinho vidékén a balkáni népek és a hungarézék temetkezési szokásaihoz tartozik ma is, hogy a vendégek a gyászban lévő család házához vonulnak a temetés után. Az asztalhoz invitálják őket és bőséges lakomát csapnak megöntözve erjedő itallal, amelynek neve must vagy vinho (újbor).

figyelembe kell venni, hogy a század elején is voltak táncos mulatságok, bár nem tudjuk, kik rendezték? Még nyitott kérdés, hogy a jobbára sváb leszármazottak miért nem a meglevő német csoportokhoz húzódtak? Hiszen „eredeti” nyelvük is egy német dialektus. Vagy talán éppen emiatt, mert dialektus és nem „tisztá” német?

A „hagyományok” tanulása vagy átvétele során sok jelenség természetesen változik, mint Shils (1987:33) mondja: „anélkül, hogy átvevőinek ez különösebben feltűnne”. Az **adaptív értékrend**, egyik jele, hogy pl. nemzeti szimbólummá válnak – az eredeti magyar zászló és címer mellett – a piros-fehér-zöld léggömbök és a háromszínű abroszok, amelyekkel a táncterem falát ill. asztalait díszítik. Ebben a közegben – a kazettáról hallható népzene, a népviseletes táncosok, a „magyaros” ételek együttese – olyan szimbólumrendszer uralkodik, amely – Bodó Julianna (1987:52-53) – szavaival „megteremteni annak lehetőségét, hogy az illető kultúra értékként szereplő tényei megőrződjenek és továbbadódjanak”.

A legjelentősebb braziliai magyar kolónia, São Pauló-i vezetői szerint azonban a jaraguái mozgalom „nagy jövő” előtt áll, ami nemcsak abból adódik, hogy két év alatt természetes szükségletté váltak a magyar összejövetelek, de az a tény is, hogy több fiatal elkezdett magyarul tanulni azzal a kifejezett céllal, (amint ezt kameránk is rögzítette), hogy megvalósítsák „egyetlen álmukat, éspedig hogy meglátogassák őseik földjét, Magyarországot.

MELLÉKLETEK

MAGYAR PIONÍROK A SANTA CRUZ (JARAGUÁZINHO) TEMETŐBEN

Johann Salomon: szül. Veszprémben 1830. szept. 25., megh. 1922. febr. 26., dédapja Egon Eugénio és Emilio da Silva Juniornak

Gaspar Schmidt: szül. Veszprémben 1845. jan. 06., megh. 1920. okt. 18. prof. Wendelin Schmidt apja.

Franz Peck: szül. Papó (Pápa) városában, Magyarországon 1851. máj. 02., megh. 1929. márc. 04.

Daniel Horongoso (Harangozó): szül. Papó (Pápa) 1844. febr. 06., megh. 1899. okt. 09., az övé volt az első sír „abban a szent temetőben”.

Georg Wolf id. a Schleswig-Holsteinben született (Németország) 1850-ben 1924. okt.30-án Jaraguázinhoban halt meg és az Alto-Jaraguázinho Szt. István temetőben földelték el. Felesége Theresia Wolf 1849-ben született Magyarországon és 100 éves múlt, amikor 1952. febr. 28-án elhunyt. Wolf 1891. június havában emigrált feleségével és a Magyarországon 1882. május 29-én született, ifjú Wolffal. A blumenai emigránsok szállításával megbízott vezető senhor Luis Piazzera irányításával eljutottak a garibaldi hegylánchoz, ahol az „Emigránsok Barakkja” állt (jelenleg ez São Pedro de Garibaldi helység). Az emigráns elemeket [sic!] elosztották Jaraguázinho, Jaraguá-Alto és Jaraguá 84. földjén. Az ifjú Wolfon kívül már megszületett Anton és Mária is.

NÉHÁNY ADAT A LAKOSSÁGRÓL

	Szent István	Szentháromság
1875-1895	50 család, 200 lélek	60 család, 240 lélek
1900	61 család, 314 lélek	56 család, 315 lélek
1910	60 család, 175 lélek	33 család 98 lélek

Kérdőív, amit valószínűleg az 1910-es években készítettek, némi ízelítőt lehet kapni a Jaraguái állapotokról (Stulzer adatai)

I. A magyaroknak (Ungaros) hány kápolnája található Jaraguá területén?

Négy, és pedig:

1. Garibaldi folyó – 2 család.
2. Szent István (No. 30.) -70 család.
3. Szentháromság (No. 80.) – 45 család.
4. Molha folyó – 20 család.

(a telekhivatal szerinti számok)

II. A kápolnák állapota?

Majd mindegyik magánkézben.

III. Hány magyar telepes van?

Hozzávetőleg 160 család.

IV. Mélységesen katolikusok?

Kevésbé.

V. Magyarul, vagy más nyelven beszélnek?

Beszélnek németül és magyarul.

VI. Évente hányszor látogatják a papok a kápolnát?

Évente hatszor.

VII. Milyen nyelven prédikálnak a papok?

Németül.

VIII. Hány gyónás történik évente?

800-1000.

IX. Kifejezték óhajukat, hogy nemzeti, azaz brazil legyen a papjuk?

Sosem fejezték ki ezt a vágyukat.

X. El tudják tartani papjukat?

Nem tudják.

XI. Az olaszoknak hány kápolnája van a környéken?

Csak kettő.

XII. Hány család él ott?

70-80.

XIII. Hány más nemzetiségű katolikus család él ott?

Körülbelül 100, köztük német, olasz, lengyel és brazil.

Magyarlakta helyek lakosai

Schmöckel (1987) írja: a kutatás során kiderült, hogy a jaraguái úton mely családok, és milyen sorrendben jutottak földhöz (a kijelölt területek és a számok növekszenek abban a mértékben, ahogy közeledtek a Rio Cerrohoz):

A Jaraguái úton lakó magyarok

Házasz.	Név
59	Georg Binder
62	Jakob Stenger
65	Michael Graf
66	Ignaz Wasch
67	Joseph Beck
68	Georg Wasch
69	Lorenz Peng
70	Johann Hardi
72	Joseph Lescowicz
73	özv Ottilia Trapp
75	Georg Steinmacher
76	Joseph Madl
77	özv Eva Fix
78	Emerich Watzko
79	Martin Kluenhans
81	ifj Mathias Reiser
82	Johan Papp
83	id Matias Reiser
84	Anton Fischer
85	Johan Fodi
86	Karl Illes
86	Maraus Kazsten
87	Joseph Scheuer
88	Emerich Ruysam
89	Johan Butschardt – Franz Fischer
90	Joseph Bankhardt
91	Johan Nepomuceno Leutprecht
92	Anton Eichinger
93	Joseph Krumecker
94	Johan Krumecker
95	Johan Panstein
96	Johan Vagi
97	Gabriel Lescowicz

A „Magyarok” folyójánál lakó magyarok

01-b	Johan Keller
01	Johan Salamon
02	Valentin Leitold
03	Johan Haztel
04	Prof. Stephan Stöckle
05	Andreas Kramel
06	Joseph Steierlein Johan Ernhafer Johan Kiss özv. Anna Kirsthen Johan Barkhardt Franz Schwarz Lajos Todt

A „Kövek” patakjánál lakó magyarok

Gabriel Maretei, Michael Gatscher, Florian Spies, Joseph Leitoldt, J. Lann, J. Beckel, Michael Leithold, Franz Stelerlönid, Joseph Bokor, Ferdinand Koller, José Heiter, J. Koch, J. Schogor és Emerich Stenger.

A Garibaldiba érkezett magyar emigránsok listája 1891-1897

	NÉV	EREDET	FOGLALKOZÁS	MEGJEGYZÉS
1.	Adurisi, Augustino	Hungria	földműves	eredetileg tiroli
2.	Auerbach, Johann	Hungria	földműves	eredetileg német
3.	Backhardt, Josef	Hungria	földműves	eredetileg német
4.	Becker, Josef	Hungria	telepes	eredetileg magyar
5.	Berto, Hermann	Hungria	földműves	eredetileg magyar
6.	Berto, Johann	Hungria	földműves	eredetileg magyar
7.	Burger, Carl (&)	Hungria	földműves	eredetileg német
8.	Eichner, Michael	Hungria	telepes	eredetileg német
9.	Erhardt, Julius	Hungria	telepes	eredetileg német
10.	Ersching, Anton	Hungria	földműves	eredetileg német
11.	Ersching, Franz	Hungria	földműves	eredetileg német
12.	Finta, Franz	Hungria	földműves	eredetileg német
13.	Finta, Martin	Hungria	telepes	eredetileg német
14.	Fischer, Franz	Hungria	kiskorú	eredetileg német
15.	Fischer, Martin	Hungria	bányász	eredetileg német
16.	Gatscher, Michel	Hungria	telepes	eredetileg német
17.	Gisch, Johann	Hungria	földműves	eredetileg magyar
18.	Grammel, Andreas	Hungria	földműves	eredetileg német
19.	Gressinger, Sebastian	Hungria	telepes	eredetileg német
20.	Hartel, Johann	Hungria	földműves	eredetileg német
21.	Henn, Felix	Hungria	földműves	eredetileg német
22.	Hernhoffer, Josef	Hungria	földműves	eredetileg német
23.	Hilbert, Josef	Hungria	földműves	eredetileg német
24.	Hoffman, Franz	Hungria	földműves	eredetileg német
25.	Holler, Stephan	Hungria	telepes	eredetileg német
26.	Horongoso, Anton	Hungria	földműves	eredetileg magyar
27.	Horongoso, Carl	Hungria	földműves	eredetileg magyar
28.	Horty, Rosa	Hungria	háztartásbeli	eredetileg magyar
29.	Horwart, Johann	Hungria	földműves	eredetileg magyar
30.	Hruschka, Franz	Ucraina	téglakészítő	eredetileg ukrán
31.	Keller, Johann	Hungria	földműves	eredetileg német
32.	Kischner, Anna	Hungria	földműves	eredetileg német
33.	Kitzberger, Jacob	Hungria	telepes	eredetileg német
34.	Koch, Johann	Hungria	telepes	eredetileg német
35.	Koch, Josef	Hungria	telepes	eredetileg német
36.	Koch, Michel	Hungria	telepes	eredetileg német
37.	Leier, Josef	Hungria	telepes	eredetileg német
38.	Leithold, Josef	Hungria	földműves	eredetileg német
39.	Leitholdt, Peter	Hungria	telepes	eredetileg német
40.	Lescowitcz, Gabriel	Hungria	földműves	eredetileg magyar
41.	Maretei, Gábor	Hungria	földműves	eredetileg magyar
42.	Nass, Anton	Hungria	földműves	eredetileg német

43.	Pangratz, Peter	Hungria	telepes	eredetileg német
44.	Panstein, Mathias	Hungria	telepes	eredetileg német
45.	Panstein, Mathias	Hungria	telepes	eredetileg német
46.	Pechell, Josef	Hungria	földműves	eredetileg német
47.	Peng, Lorenz	Hungria	telepes	eredetileg német
48.	Peng, Michel	Hungria	telepes	eredetileg német
49.	Peng, Michel id.	Hungria	telepes	eredetileg német
50.	Pintér, Ambros	Hungria	földműves	eredetileg német
51.	Pintér, Franz id.	Hungria	földműves	eredetileg német
52.	Planinschech, Jacob	Ucraina	telepes	eredetileg ukrán
53.	Raboch, Franz	Hungria	földműves	eredetileg német
54.	Rabock, Johann	Hungria	földműves	eredetileg magyar
55.	Rabock, Wenzel	Hungria	telepes	eredetileg magyar
56.	Reiner, Adam	Hungria	szabó	eredetileg német
57.	Reiner, Wendelin	Hungria	telepes	eredetileg német
58.	Ruysam, Emmerich id.	Hungria	földműves	eredetileg német
59.	Ruysam, Emmerich ifj.	Hungria	földműves	eredetileg német
60.	Salomon, Johann	Hungria	földműves	eredetileg magyar
61.	Salomon, Michael	Hungria	tanár	eredetileg magyar
62.	Scheller, Franz	Hungria	földműves	eredetileg német
63.	Schlaban, Johann	Hungria	földműves	eredetileg magyar
64.	Schmidt, Gaspar	Hungria	földműves	eredetileg német
65.	Schogor, Josef	Hungria	földműves	eredetileg magyar
66.	Schogor, Josef	Hungria	földműves	eredetileg magyar
67.	Schreiner, Georg	Hungria	földműves	eredetileg német
68.	Schüssel, Anton	Hungria	földműves	eredetileg német
69.	Schwartz, Anton	Hungria	földműves	eredetileg német
70.	Schwarz, Ignaz	Hungria	földműves	eredetileg német
71.	Stahl, Balthazar	Hungria	földműves	eredetileg német.
72.	Stahl, Martin	Hungria	telepes	eredetileg német
73.	Steierlein, Josef	Hungria	földműves	eredetileg német
74.	Steierlein, Mathias	Hungria	telepes	eredetileg német
75.	Steindel, Andreas	Hungria	földműves	eredetileg német
76.	Steinmacher, Ignaz	Hungria	földműves	eredetileg német
77.	Stenger, Josef	Hungria	telepes	eredetileg magyar
78.	Stenger, Thomas	Hungria	telepes	eredetileg német
79.	Stengger, Emmerich	Hungria	földműves	eredetileg német
80.	Straub, Josef	Hungria	telepes	eredetileg német
81.	Strenner, Johann	Hungria	földműves	eredetileg német
82.	Tischner, Andreas	Hungria	földműves	eredetileg német
83.	Tischner, Franz	Hungria	földműves	eredetileg német
84.	Tischner, Johann	Hungria	földműves	eredetileg német
85.	Tischner, Johann ifj.	Hungria	földműves	eredetileg német
86.	Todt, Lajos	Hungria	telepes	eredetileg német
87.	Trapp, Johann	Hungria	földműves	eredetileg német
88.	Vodi, Jacob	Hungria	földműves	eredetileg német

89.	Wasch, Michel	Hungria	telepes	eredetileg magyar
90.	Watzko, Michael	Hungria	telepes	eredetileg magyar
91.	Weiler, Johann	Hungria	telepes	eredetileg német
92.	Weiler, Ludwig	Hungria	telepes	eredetileg német
93.	Weinfurter, Franz	Hungria	földműves	eredetileg német
94.	Wolf, Anton	Hungria	téglaakészítő	eredetileg német
95.	Wolf, Georg id.	Hungria	kereskedő	eredetileg német
96.	Wolf, Georg ifj.	Hungria	iparcikk kereskedő	eredetileg német

Blumenau kikötőjében 1891 és 1897 között 706 személy szállt partra.

Scheuer Gabriel 1921 – 76 éves

Apja: Mathias Scheuer, született Magyarországon

Anyja: Maria Lescowicz

Apa testvérei: Mathias, João, Jozéf, Paulo, Alberto, Martin (mh.), Cecília, Thereza, Hilário

Név	fiú	lány	
Mathiasnak	3	2	
Joãonak	4	3	Luiz, Alvaro, Pedro, João
Jozéfnak	-	4	
Paulónak	3	4	
Albertónak	5	5	Francesco, Pedró
Cecília	3	3	
Thereza	4	2	
Hiláriónak	1	4	

Ignacio Stagmacher

Caterina Schwartz

Lányuk Maria Stagmacher, Hilário anyja

Gyerekek:

Név	fiú	lány
Paulo	3	3
Alfrédo	összesen 7	
Konrado	1	1
Jorge	1	1
Eugenio	3	1
João	2	3
Caterina	3	3
Cecilia	3	4
Isabella	-	5
Regina	-	-
Anna	-	-
Maria	-	-
Miguel	2	2
Theresa	-	-

Hilário testvérei			gyerekek	
szül. év	testvérek nevei	házastársak nevei	fiú	lány
1924	Paulino	Ivario Mathaeus	3	
1948	Hilario	Caterina Zipt		
19??	Sahla Melchiorretto		1	4
1950	Dolores	Willi Finta	2	4
1951	Bernadette	mh.		
1952	Marli	Adolfo Kluga	2	2
1954	Mario	Loudes Lescovits	4	
1955	Luiza	Brúnó Kitzberger	1	2
1957	Veronika	Luiz Ersching	1	2
1958	Marcos	Inez Steindl	2	1
1960	Sebastião	Edit Kietkowski	1	1
1962	Geronimo	Loasde Lemmert	4	
1963	Maria de Lourdes	Edson Silva	3	
1966	Francisco	Suili Maira Steindl	2	
1968	Rosemary	Saudo Junkes	1	
1970	Jeane Christina	Claudema Schuster	1	

45 unoka

1 ükunoka

Fesztivál sorrendek

VI. Délamerikai Magyar Néptáncfesztivál – VI. Festival Sulamericano De Danças Folclóricas Húngaras

Július 12.-Szünet előtt: 39'12", után: 41' 18", Össz: 1h20'30"

Együttes	KOREOGRÁFIA NEVE	Koreográfus/Zenész	Hossza
Pántlika	Rábaközi tánc	Pedro Marques da Silva + Anna Kaiser Mori + Katarina Tirczka + Alessandra Jeszenszky/ Kolompos zenekar	5'30"
Ropogós	Moldvai táncok	Bálint Tünde + Szakmáry András/ Élőzene (vegyes zenekar)	3'00"
Szabadság	Székelyföldi tánc (verbunk, szöktető, csárdás)	Jankovics Károly/ hegedős Együttes	4'22"
Dunántúli Táncegyüttes	Dunántúli ugrós	Kakuk Pál/ Sebő együttes	3'20"
Zrínyi	Rekviem a Hazáért meghalt katonákért (35. Zsoltár)	Falvay Károly/ Falvay Károly	23'00"
Szünet			
Regös	Kalotaszegi táncok	Pátkai László/ Bekecs együttes	6'00"
Szivárvány	„Elment Szent Péter Rómába” Déalföldi táncok	Makovinyi Tibor + Truppel Mariann/Bekecs együttes	5'10"
Ropogós	Székelyföldi táncok	Bálint Tünde + Szakmáry András/ Válaszút együttes + Molnár Sándor	4'30"
Pántlika	Botoló + Üveges	Makovinyi Tibor + Truppel Mariann/ Kolompos zenekar	6'00"
Dunántúli Táncegyüttes	Szanyi táncok	Kakuk Pál/ Sebő együttes	6'30"
Tündéerkert	„Ez a kicsi mulatság...” Kisküküllőmenti táncok	Makovinyi Tibor + Truppel Mariann/ Téka együttes	7'25"
Pántlika	Szatmári táncok	Pedro Marques da Silva + Mariana Anacleto/ Kolompos zenekar	5'43"

Július 13.-Szünet előtt: 38'02", után: 37' 17", Össz: 1h10'19"

Együttes	KOREOGRÁFIA NEVE	Koreográfus/Zenész	Hossza
Uruguay (közös)	Egy tánc Szatmárból (lassú csárdás, verbunk és friss)	Jankovics Károly/ Közös zenekar	6'40"
Pántlika	Méhkeréki tánc	Nicolas Tóth Jr./Kolompos zenekar	3'00"
Dunántúli Táncegyüttes	Szanyi táncok	Kakuk Pál/ Sebő együttes	6'30"
Pántlika	Sárközi karikázó	Tímár Sándor	3'00"
Szabadság	„Dárom Madárom...” Dunántúli ugrós	Jankovics Károly/ Sebő együttes	3'48"
Ropogós	Székelyföldi táncok	Bálint Tünde + Szakmáry András/ Válaszút együttes + Molnár Sándor	4'30"
Regös	Kalotaszegi táncok	Pátkai László/ Bekecs együttes	6'00"
Tündéerkert	Mezőségi táncok (szökös és sebes csárdás)	Jankovics Károly/ Közös zenekar	4'34"
Szünet			
Zrínyi	Szatmári táncok	Bálint Tünde / Válaszút együttes + Molnár Sándor	4'00"
Szabadság	Rábaközi mulatság (dús lassú és friss csárdás)	Makovinyi Tibor + Truppel Mariann/Téka együttes	6'00"
Ropogós	Moldvai táncok	Bálint Tünde + Szakmáry András/Élő zene	3'00"
Tündéerkert	Kalotaszegi tánc	Jankovics Károly/ Méta együttes	3'35"
Pántlika	Délalföldi táncok	Kakuk Pál/Kolompos zenekar	5'17"
Dunántúli Táncegyüttes	Dunántúli ugrós	Kakuk Pál/ Sebő együttes	3'20"
Zrínyi	Gyimesi táncok	Makovinyi Tibor + Truppel Mariann/ Válaszút együttes	7'00"

KÉPALÁÍRÁSOK

1. Santa Catarina állam térképe az említett városokkal.
2. Az 1890 körül, Veszprém megyéből kivándoroltak 2. nemzedéke (Jaraguá, Santa Catarina, 1940)
3. Idős telepes asszony Garibaldiban (Jaraguá, Santa Catarina)
4. Balthasar Stahl (Jaraguá, Santa Catarina)
5. Ajkai asszonyok Brazíliában.
6. Jaraguá 84. magyarjai vendéget várnak (Jaraguá, Santa Catarina)
- 7-8-9. Magyarok körében (a frissen kinevezett nagykövet ifj. Horthy Miklós és id. Boglár Lajos királyi konzul Jaraguái látogatása, 1941)
10. São Simão éhező magyarjai között.
11. A barakk előtt (Garibaldi, 1941).
12. A kávéültetvények magyar telepesei.
13. Az első magyar telepések Buryban: Huszár Mihály és családja.
- 14-15-16-17. VI. Dél-Amerikai Magyar Néptáncfesztiválon (São Paulo, 1997).

Bibliográfia

- Bausinger, H.-U. Jeggle – G. Korff – M. Scharfe
1993 *Grundzüge der Volkskunde*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft
- Bíró A. Zoltán
1987 Egy új szempont esélyei. In *Néphagyományok új környezetben. Tanulmányok a folklórizmus köréből* (szerk. Bíró Z. – Gagy J. – Péntek J.): 26-48. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.
- Bodó Julianna
1987 Jelképeink szerepváltása In *Néphagyományok új környezetben. Tanulmányok a folklórizmus köréből* (szerk. Bíró Z. – Gagy J. – Péntek J.): 49-81. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó
- Boglár Lajos, id.
1997 *Magyar Világ Brazíliában. A múlt századtól 1942-ig*. Budapest, Szimbíózis
- Boglár Lajos
1997 *Mítosz és kultúra: két esettanulmány*. Budapest, Szimbíózis
- Cabral, Oswaldo R.
1970 *História de Santa Catarina*.
- Dél-Amerikai Magyar Hírlap: 1923-24 és 1927-es évfolyamok.*
- Fischer Ferenc
1922 Hol laknak a legrégebben magyarok Brazíliában?
In *Délamerikai Magyar Hírlap*.
- 1923 Magyarok Brazíliában.
In *Délamerikai Magyar Hírlap, október*.
- Fischer, Franz
1932-36 *Archív levelezése*
- Hobsbawm, Eric
1987 A Hagyomány. Bevezetés. In *Hagyomány és Hagyományalkotás* (szerk. Hofer T.-Niedermüller P.): 15-66. Budapest: MTA Néprajzi Kutató Csoport.
- 1988 Tömeges hagyomány-termelés: Európa 1870-1914.
In: *Nemzeti kultúrák antropológiai nézetben* (szerk. Hofer T. és Niedermüller P.) Budapest: MTA Néprajzi Kutató Csoport.

Horthy Miklós, ifj.

- 1940 Honfitársaim!
In *Délamerikai Magyar Hírlap*.

Kovrig János

- 1923 Brazíliai levél.
In *Délamerikai Magyar Hírlap*.
1938 Búza-termelés Brazíliában.
In *Délamerikai Magyar Hírlap*.
1939 Bár ne jöttünk volna ki.
In *Délamerikai Magyar Hírlap február 5*.

Kögl, Szeverin

- 1992 *Magyarok Brazíliában*. São Paulo:
Könyves Kálmán Szabadegyetem

Löfgren Orvar

- 1988 Gondolatok a nemzeti érzés kulturális szerveződéséről.
In *Nemzeti kultúrák antropológiai nézetben* (szerk. Hofer T. és
Niedermüller P.) Budapest: MTA Néprajzi Kutató Csoport

Péntek János

- 1987 Előszó In *Néphagyományok új környezetben*. Tanulmányok a
folklorizmus köréből (szerk. Bíró Z. – Gagy J. – Péntek J.):
5-13. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó

Piazza, Walter F. – L. M. Hübener

- 1983 *Santa Caterina: história da gente*. Florianópolis: Lunardelli

Pichetti, Antonio

- 1970 *História de Santa Catarina*. Curitiba

Piller Gedeon

- 1996 *A Brazíliai Magyar Segélyegylet Emlékkönyve 1926-1996*.
São Paulo

Pillerné T. Éva

- 1995 Szent István templom Jaraguá do Sulban.
Brazíliai Magyar Hírlap. São Paulo

Rossel, Pierre

- 1984 Tourisme, gastronomie et identité culturelle in *Identité alimentaire
et altérité culturelle* (Centilévres, P. – J. L. Christianat): 141-157.
Neuchâtel: Institut d'ethnologie

Schmöckel, Eugénio Victor

- 1987 A presença húngara em Jaraguá do Sul. *Correio do Povo*
(VII/25-31, VIII/1-8, 8-14, 15-21, 22-28). Jaraguá do Sul

Schneider, Adolfo Bernardo

- 1983 *Povoamento – Imigracao – Colonizacao.*
A Fundacao de Blumenau (no vale do Río Itajaí)
e de Joinville (nos fundos de Termo (Município)
de N. S. da (s) Graça (s) de São Francisoco Xavier (ou de Assis)
do Sul)

Shils, Edward

- 1988 *A Hagyomány. Bevezetés*
In Nemzeti kultúrák antropológiai nézetben (szerk. Hofer T. és
Niedermüller P.) Budapest: MTA Néprajzi Kutató Csoport

Silva, Emílio da

- 1975 *Jaraguá do Sul.* II. livro. Um capítulo na povoação do Vale do Itapocú.

Stulzer, Frei Aurélio

- 1973 *O primeiro livro de Jaraguá.* Nitéroi

Tóth László

- 1995 *A búvópatak felszínre tör.* *Brazíliai Magyar Hírlap.* S Paulo.

Az MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpontja
Dokumentum-füzeteinek tartalmi ismertetője

1). Zempléni András – Tari János: Újratemetési szertartások Magyarországon. Egy nemzeti rítus antropológiai sajátosságai: a magyar történet nagy alakjai, hősei és bukott vezetői, mártírjai és közlegényei kerülnek a „Nemzeti Pantheonba”, díszsírhelyekre, tömegsírokba, vagy a hősök és mártírok köztemetőjébe. Miként alakul a rendszerváltás idején a politikai tartalmú újratemetési szertartások rendje, hogyan szentesítődik vagy mosódik el a „nagy” és „kis” halottak, a névtelenek és az ismertek emléke, s miként kerül át a nemzeti önismertet fogalomtárába a 301-es parcella, majd a 298-as és a 300-as, mint valamely egységesítő központi felfogás eszköze, szimbolikus tisztelgés helyetti akció, s milyen történeti előzményei vannak a nemzet halottait a kollektív emlékezet számára megőrző rituális cselekvéseknek – erről szól a dokumentumfüzetben közzétett film-szöveganyag és az ezt kísérő két értelmezés. ISSN 1417 – 2968, ISBN 963 9098 10 8. **350,- Ft (64 oldal)**

2. Heltai Gyöngyi: Etnográfiai filmfesztivál, Párizs 1995: a fesztiválbeszámoló műfajába csomagolt etnofilm-történet a százéves dokumentumfilmzés korai műhelyébe, illetve a francia etnológia forrásvidékére kalauzolja olvasóit. Az elméleti áttekintést, a harmadik világ társadalmainak és a kortárs jelenségek izgalmas mélységeinek feltárására vállalkozó filmes elhivatottság iskoláit, irányzatait ismerhetjük meg, s végül magát a film-palotát, amely nem a színes-elegáns sztárok nyüzsgésének helyszíne, hanem a társadalmi és etnikai problematikát „kamera-töltőtollal” leíró vagy értelmező gondolkodók szellemi központja. A történeti és elméleti anyagot persze az év (1995) filmjeinek áttekintése kíséri. ISSN 1417 – 2968, ISBN 963 9098 09 4. **350,- Ft (61 oldal)**

3. Benke József: Borsodnádasdi terepmunkanapló: a szerző néprajzos kutatóként elemzi a borsodnádasdi helyi társadalomban megfogalmazódó etnikai identitás nyomait, a „barkó” népnév eredetét és mai használatát, jelentés-árnyalatait, valamint azt a szomszédság- és ellenségképet, amelyet az etnikai csoportjelenségek között mindennaposnak lehet mondani. A terepmunka egyes fázisai, technikái, s maga a gyűjtés folyamata jelenik meg e rövid beszámolóban. ISSN 1417 – 2968, ISBN 963 9098 16 7. **200,- Ft (17 oldal)**

4). A.Gergely András: Kultúra, közösség, társadalom. A Népművelési Intézet és a Művelődéskutató: társadalmi és politikai kultúránk jelenkora és múltja aligha érthető meg vagy értelmezhető a kulturális intézményrendszer ismerete nélkül. Egy korszak, egy szemléletmód vagy egy egész kutatóhálózat működése bizonyosan rányomja bélyegét a társadalom kulturális magatartásának, kultúrafogyasztási szokásainak, értékrendjének egészére. A hazai intézménytörténet és a kultúrakutatás egyik, nehezen megkerülhető jelentőségű szervezete volt a Népművelési Intézet, illetve az abból kivált Művelődéskutató Intézet, melyeket a szerző a kutatási témák, a kutatócsoportok változásain keresztül mutat be. ISSN 1417 – 2968, ISBN 963 9098 17 5. **300,- Ft (35 oldal)**

5). Szabados Ádám: A reformáció bűnértelmezése: a szerző a protestáns reformáció bűnértelmezését gondolja végig az alapos és részletes kutató filológusi pontosságával, dinamikus elemzéstechnikájával. A primér források használata rendkívül alapos szöveg-kutatást és széleskörű szekunder-irodalom-ismeretet tesz lehetővé, melyet a szerző a témakörben releváns magyar, angol, olasz és német irodalom átfogó földézésével teljesít ki. A bűnértelmezés, mint reális sorseseemények fókuszsa, érdekes szellemi kísérlet e bizonytalan ezredvég intellektuális világában, s a szerző korunk morális problematikájának földézésére is vállalkozhat. ISSN 1417-2968, ISBN 963 9098 33 7. **400,- Ft (65 oldal)**

6). Heltai Gyöngyi: A szokások és a test az európai etnológia perspektívájában: a szerző a fölöttébb izgalmas kortárs etnológiai-antropológiai kutatásokat ismerteti két friss tanulmánykötet kapcsán. A szokások és a test, az életmód és az életvezetési megoldások, a változó értékrendszer nemcsak az európai kultúra egy specifikus metszete alapján, hanem korunk kultúráváltó perspektíváiban kerülnek terítékre: az öregedés és a szépség, a kávéivás és a kozmetikai sebészet, az apasági érzés és a holtesthez való viszony, az utcalányok rendőrségi kihallgatása és a vulgaritás elterjedése mint kulturális antropológiai sajátosságok ismerhetők meg a kutatások alapján. ISSN 1417-2968, ISBN 963 9098 32 9. **400,- Ft (64 oldal)**

7). Fehér László: Adalékok a pilisi szlovákok identitástudatának kutatásához: a Pilis településein élő magyarországi szlovákok kulturális és politikai identitástudatának elemzését végző szerző sorozatunk rendelkezésére bocsátotta néhány interjúját, melyek a magyarországi kisebbségi, nemzetiségi, tájegységi identitástudat elemzéséhez talán más tájegységekben is értékes dokumentációként szolgálhatják a kulturális szimbiózisban, asszimilációs kényszerek és hovatartozási-helyzetmeghatározási konfliktusok között élők mélyebb megismerését, megértését. ISSN 1417-2968, ISBN 963 9098 34 5. **350,- Ft (40 oldal)**

8). Gergely Erzsébet: IFOR konyha. /Egy konfliktus értelmezése/: a dolgozat egy speciális területen vizsgálja azokat a változásokat, amelyek az IFOR-erők magyarországi megjelenését követték: egy fokozatosan kibontakozó problémára kérdez rá, melynek „színtere” a hadseregellátási konyha volt, s ahol munkáltatók és munkavállalók közötti konfliktusok, kulturális és kommunikációs feszültségek idéztek elő kultúráközi feszültséget – kiegészülve a sajtó és a közvélemény reflexióival. Az elemzés az 1995. novembere és 1996. novembere közötti a kaposvári, illetve környékbeli IFOR-konyhákön lezajlott eseményeket illetve változásokat vizsgálja, alapvetően a konfliktus résztvevőivel folytatott interjúkra támaszkodva, amely hiánypótló értékű. ISSN 1417-2968, ISBN 963 9098 75 2. **400,- Ft (55 oldal)**

9). Kurdi Zoltán – Simonfi Attila – Borgos Anna: Drogdiskurzus – „meleg világ”: a három különálló tanulmány a „másság” keletkezésének, elviselésének és tolerálásának nyilvánosság előtt is egyre sokrétűbben megjelenő formáit, alakzatait mutatja be. Megnyilatkozás és menekülés, arculatváltozás és elismerésvágy, boldogságkeresés és társra vágyás jellemzi a megfigyelések, interjúk alapján bemutatott hétköznapi hősöket. Az együtt megjelenő írások a kulturális antropológia szemléletmódjához közelítenek, egyúttal társadalomlélektani, csoportszociológiai és reprezentáció-elméleti adalékokkal is szolgálnak az olvasónak. ISSN 1417-2968, ISSN 1417-5622, ISBN 963 9098 94 9. **400,- Ft (57 oldal)**

10). Pálkás János – Kulcsár Dalma – Kertész Nóra – Károlyi Júlia: Barlanglakók – honfoglalók – tér-használók: az egy füzetben közölt négy dolgozat a magyarországi cigányság sajátos identitáshelyzetéről, térbelakási és térhasználati szokásairól, valamint szocializációs és beilleszkedési mechanizmusairól szól. A hazai „cigány-szakirodalomban” /annak növekvő bősége ellenére/ nem igazán gyakori a kulturális antropológiai szempontú vizsgálat, így kiadványunk a családi élet, a gyermeknevelés, a vágyak és álmok birodalmába is segít betekintést nyerni. Barlanglakók vagy lakáshasználók, szubkulturális létűek vagy beilleszkedettek esetei ezért ritka adalékok a hazai cigányság mélyebb megismeréséhez. ISSN 1417-2968, ISBN 963 9098 00 6. **500,- Ft (55 oldal)**

11). Kovács Katalin – Heltai Gyöngyi: Dokumentum – film – antropológia. A kiadvány két elemzést tartalmaz a filmdokumentáció, a dokumentumfilmzés és az antropológiai film műfajairól, iskoláiról, történetéről és irányzatairól az múltban és a jelenben elkészült dokumentumfilmek elemzése alapján. ISSN 1417-2968, ISBN 963 9098 80 9. **400,- Ft (36 oldal)**

12). Galamb Anett: Halottkultusz Besenyőtelek, Dormánd, Poroszló, Mezőtárkány községekben (1914-1946): korántsem ismeretes az a helyi kultúra, amely a halál elfogadásában, a halállal való társadalmi szembenézésben és a temetkezés rítusaiban, szokásnormáiban érhető tetten, s amely regionálisan vagy szubkulturálisan eltérő formákban nyilvánul meg. A szerző egy alföldi kistáj történeti örökségét, a modern korra hagyományozott mintáit és ezek folytonos átalakulását tekinti át egy helyi életmód és halál-felfogás feldolgozása során. ISSN 1417-2968, ISBN 963 9098 01 4. **400,- Ft (40 oldal)**

13). Boglár Lajos – Kovács Katalin: Magyar hagyományalkotás Brazíliában: A szerzők a 19. század végén Veszprém megyéből kivándorolt és Santa Catarina államban letelepedett magyarok nyomában járva új hagyománykeresés, a magyar néptánc újratanulása formájában „keresik”, illetve élesztik újra etnikai-kulturális hovatartozásukat. Az ellentmondásos folyamat kulturális antropológiai hátterét és tanulságait közli e kiadvány. ISSN 1417-2968, ISBN 963 9098 XX X. **500,- Ft (51 oldal)**

A Kutatóközpont dokumentum- és munkafüzetei megrendelhetők:
MTA Politikai Tudományok Intézete, 1068 Budapest Benczúr u 33.
(Szabó Irén. Tel./fax: 3229-010, E-mail:szaboi@mtapti.hu)